

11-E-154

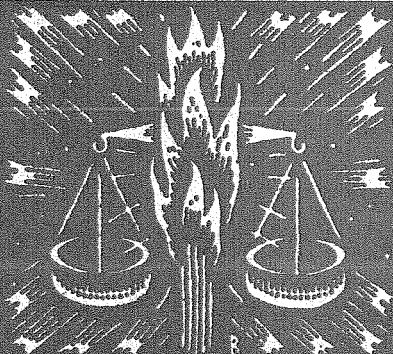
Č. 6784/III

OBČANSKÁ KNIHOVNA
II. 29a
SVAZEK
42-43.

JOS. ČERNÝ :

NÁROD, NÁRODNOST
A
NÁRODNÍ VÝCHOVA.

625/193
VYDÁNO
PÉČÍ MINISTERSTVA
ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY
VE STÁTNÍM NAKLADATELSTVÍ V PRAZE.

Cena Kč 3.—

OBČANSKÁ KNIHOVNA

SVAZEK

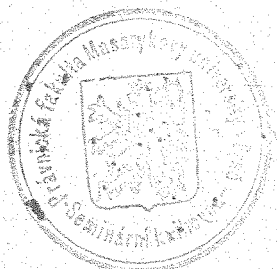
42.-43.

III. řada 134

11-E-154

JOS. ČERNÝ:

NÁROD, NÁRODNOST
A
NÁRODNÍ VÝCHOVA.

č. 6784/III.

1923

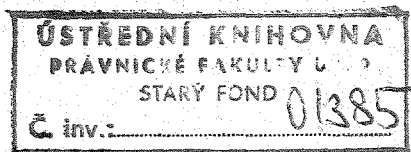
VYDÁNO

PĚČÍ MINISTERSTVA

ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY

VE STÁTNÍM NAKLADATELSTVÍ V PRAZE.

Všecka práva vyhrazena.

Knihtiskárna Státního nakladatelství v Praze.

I.
NÁROD A NÁRODNOST.

1. NÁROD A NÁRODNOST.

Ještě před sto lety mnozí z těch, kdo znali velikou a slavnou kdysi minulost našeho národa, sotva se odvážili doufati, že by národ ten, již za mrtvého považovaný, mohl opět oživnouti a znovu tak se vyvinouti, aby mohl vstoupiti mezi ostatní živoucí národy a s nimi opět závoditi a utvářeti další dějiny lidstva.

Byli jednotlivci, zvláště mezi učenci, kteří litovali zániku národa kdysi tak slavného a lidstvu prospěšného a v duchu si přáli jeho znovuzrození či lépe znovuvzkříšení, ale sami si říkali: „to by byl zázrak!“

A přece: Národ se probudil ze smrtelného spánku. V srdcích prostého lidu hlásil se dosud neuhaslý život národa skryvanou vroucí tužbou, aby kmen národa, krutým osudem pobělohorských dob postižený znovu se zazelenal a rozkvetl.

Zanícení vlastenci-buditelé z kruhu vzdělanců přispěli obětavou prací té tužbě lidu a spolu s ním probudili národ opět k životu. Srdce vzdělanců a lidu se sdružila, a společná práce obou vykonala zázrak, o jehož možnosti se pochybovalo.

Jak si vysvětliti, že v inteligenci i v lidu českém vzniklo tak mocné úsilí o znovuoživení národa? Jak si vysvětliti, že buditelům, jako byl Dobrovský, Kollár, Jungmann, Šafařík, Palacký, Rieger, Havlíček a mnozí vedle nich, že jim tolik záleželo na existenci národa a že dovedli přinášeti pro ni nejenom všecku svou námahu, ale i všechny možné oběti?

Příčina vězí v samé přirozenosti lidské, v pudu sebezachovacím. Zachováti život své bytosti a nejen zachováti, ale její i rozvíjeti k největší plnosti a uplatnění — to je dáno každé živé bytosti jako přírodní pud, jako životní síla, ba jako zákon, a to je dáno i přirozeným skupinám bytostí podlidských i lidských a tedy i celých národů.

Neboť — co je národ?

Národ je složitá, hromadná bytost, určitý celek, sestávající z jednotlivých lidských bytostí, jež se nejenom sčítají, ale uvědoměle k sobě druží a tvoří národní těleso. Jako každý jedinec má svou duši, tak i národ má jedinou hromadnou duši a z této duše se projevuje společným národním jazykem, určitým svérázem ve zvycích a v určitých formách, jako je kroj, rozmanité umění, právní řády, mudrosloví, písemnictví, bájesloví, pohádky, náboženství. Ba z duše národní projevuje se i určitá povaha národa, určité záliby, sklony a nadání, a konec konců také svérázný způsob myšlení, které prozrazuje i určitý životní program a cíl. Nemusíme se báti přirovnatí národ k jednotlivému člověku. Tak mu aspoň nejlépe porozumíme.

Původně národ není pouhým souhrnem lidí jakéhokoli původu, jakýchkoli ras a jakýchkoli povah tělesných a duševních. Je to společnost přirozeně vytvořená a organisovaná, která odedávna žila na jistém společném území a krví i určitými tělesnými i duševními vlastnostmi se zpříbuznila a v soužití pak v sobě vyvinula příbuzné schopnosti, spojila jednotlivce společným jazykem, zvyky, obyčejí, náboženstvím i právními řády, a co hlavní, i dějinnými osudy, společnou kulturou vědeckou, uměleckou, mravní a náboženskou, ano i jednotným cílem životním.

Proto národ jakožto hromadná bytost na venek se projevuje jako svérázná individualita, od jiných národů odlišná. Není národ jako národ. Uvědoměli jednotlivci v národě to poznávají a snaží se svou národní zvláštnost pro sebe i svůj národ zachovávat, neboť cítí, že je v tom kus jejich existence a proto vstupují v boj s překážkami a nepřáteli. Vzpomeňme na př. na boje o práva jazyka národního.

Prostřednictvím inteligentních vůdců národ si uvědomuje, jak důležitě jest mítí zabezpečené místo, území a snadné styky s národy okolními a též si uvědomuje vlivy svých sousedů a jejich konkurenční sílu, případně i nebezpečí jejich konkurence. Proto z pudu sebezáchovy připravuje se i k obraně a k boji pro uhájení svého místa mezi ostatními národy a pro zajištění svých práv mezi nimi. To jest přirozená nutnost národního života.

Stává se, že lidé téhož národa jsou rozptýleni a žijí mezi jinými národy, ale přece nezapomínají na svůj národní původ a hlásí se k svému národu. Jsou s národem sdružení duševně. A opravdu nejdůležitější podmínkou národní existence je právě sdruženost duševní a pospolitost i vzájemnost, kterými se vytváří národnost.

Národnost — toť květ i plod národního ducha, toť kultura národa, která vyplývá ze shody a jednotného smýšlení, cítění a chtění; z toho pak dále vyplývá, co je podstatou národnosti, národní kultury: společná národní řeč, národní náboženství, národní umění, mravy, zvyky a práva, národní věda, národní písemnictví, technika — a v projevech veřejných i národní povahovost a její reprezentace. Ano, reprezentace, pravidelný a stálý pro-

jev určitého slohu a rázu, tedy projev národního charakteru, národní svéráznosti čili individuality.

Jako duše národa je zvláštní a odlišná od duše každého jiného národa, tak i jeho národnost, kultura a všechn jeho život jsou odlišny a svérázný. Národnost jest po věky tvořeným statkem národa a je tak spojena s jeho bytostí, že nelze mysliti si ji odděleně. Ona je dílem jeho života a svědkem jeho historie.

Nesmírná hodnota tohoto statku byla záhy cítěna a poznávána vynikajícími znalci potřeb národa, zvláště politiky a spisovateli. Bylo by možno se dovolati výroků čelných našich buditelů národních o významu národnosti a o potřebě, všecko možné nasaditi, aby vybojován byl volný vývoj naší národnosti. Vysvitlo by jasně, že nejenom v dobách probuzenských a v dobách bojů s nepřátelskými vládami, zvláště německé národnosti, ale i ještě v dobách dnešních jest národnost dosud tak životnou a cennou, že nemůžeme jí ani v přítomné ani v budoucí době podceňovati anebo zneuznávati, jako by nestála již za pozornost a starost, že se o ni nemusíme již obávati, nebo jako by již byla nahrazena nějakou jinou, „modernější“ ideou. Nejedná se o modernost ale o skutečnou hodnotu idey.

Národnost stává se projevem národního ducha, národní povahy a tím tedy nejvlastnějšího jádra, podstaty národa. Čím je tento duch vzdělanostně vyvinutějším, čím více a četněji jest výrazem příslušníků národa ve všech jeho vrstvách a stavech a čím jest jednotnějším, čím více je sjednocuje a vzbuzuje v nich vědomí společné přináležitosti k celku, tím pevnější a silnější je sama bytost národa. Proto tak mnoho záleží na hodnotě a úsilí činností, které tvoří vyšší národní kulturu. Národ-

nost není něčím dočasným, čemu bychom mohli odníti beze škody svoji péči. To bychom zanedbávali přímo duši svého národa a tím hubili jeho bytost. Duševní činnost národa musí býti nepřetržitou a tedy i naše péče o ni musí býti trvalou. Vždyť jde stále a hlavně o to, abychom vyhovovali cítěné potřebě soudržnosti a jednoty všech společných ideálů i činností, tedy potřebě společného a jednotného životního programu na základě povahové příbuznosti jednotlivců.

Ta soudržnost — duševní pouto národního tělesa — není čímsi uměle nastrkovaným. Vždyť ona je stálým, přirozeným našim průvodcím, jen si toho uvědomit. Zdaliž necítíme, že žijeme z práce i obětí, z radostí i zármutků svých předků? Zdali v hloubi duše necítíme svoji souvislost se všemi, kteří žili před námi, s blízkými i vzdálenými příbuznými a zdánlivě nepřibuznými — a přece jen bratry, sestrami, otci, matkami, dědy i pradědy?

A zdali aspoň někdy nejsme překvapeni, jak i my dnešní lidé jsme mezi sebou příbuzni? Zdaliž necítíme, že s těmi před námi, se všemi současníky, ano i s těmi, kteří z nás a po nás přijdou, jsme vskutku jeden celek, jedno tělo a jedna duše?

Více než rozumové uvažování vykládá nám náš cit, co jest národnost, co je naše soudržnost s národem, když na čas nebo navždy od svého národa jsme odtrženi a musíme žítí mezi cizími národy, i když jejich jazyk známe a nezažíváme od nich nijakých příkoří.

Touha po domovině, otčině, po vlasti — komu by nebyla známa? A co se kryje za těmito slovy? Otčina — otčestvo — otadžbina, patria — ta slova vyjadřují myšlenku otcovství, společného původu (jako německé Vater-land). Slovo vlast znamená

původně moc, vládu, t. j. schopnost i možnost dle vůle s těmi věcmi nakládati jako se svým majetkem, svým vlastnictvím. Tedy to znamená vše, co je v naší moci, co je naše. Našinství také naznačuje společné vlastnictví i příbuzenství rodinné, občanské i národní.

Všecky tyto pojmy vyjadřují myšlenku o společném původu a příbuzenství, myšlenku majetkového práva a moci nad statky hmotnými i duchovními, nade vším, co zveme svým a naším.

Heslem „Svoji k svému a vždy dle pravdy“ dobře vystihl myšlenku družnosti v národě Fr. Palacký, který tak dobře duchu národa rozuměl, který svými dějinami pomohl národu, aby nabyl vědomí o sobě a z poznání sebe sama aby nabyl sebevědomí a uschoptil se k sebeurčení, t. j. k samostatnému ovládnutí svých vlastních osudů.

Zajisté národ nebyl by s to, domoci se sebeurčení, kdyby nedošel dříve k sebepoznání, t. j. ke znalosti živobytných, duševních a společenských podmínek svého života.

Proto jeví se býti potřebným, aby na tyto základy přemýšlení o národě a národnosti bylo poukázáno.

2. NÁROD A STÁT.

Jest na světě mnoho národů, a to svědčí o tom, že lidé sdružovali se od pravěku v přirozené skupiny a v těchto skupinách se organizovali k udržení svého života proti přírodním mocem i proti nepřátelům lidským z jiných skupin národních. Každý národ byl okolnostmi přímo donucen, aby se uvnitř uspořádal k rozumné práci pro všechny i pro celek i k ochraně všeho, čeho prací pro svůj blahobyt si vydobyl. Byla to dlouhá řada obtížných a mnohdy

bolestných pokusů k vnitřnímu uspořádání práce a soužití mezi nejrozmanitějšími částmi národa, mezi jeho různými vrstvami a stavy, aby se stannovily nejvýhodnější a nejspokojivější řády, pravidla a zákony družnosti a soužití uvnitř národa.

Zprvu přirozené společenství, spíše pudové, instinktivní, nabývalo vzrůstem různých potřeb lidských a přibývajícím potřebou pořádku stále více rázu nutivého a pro jednotlivce závazného, až konečně společenství to se přeměnilo z volné společnosti národní ve společnost státní. Vůle národa přenáší se tu na určité lidi, na zákonodárce a vládcce, a jejich povinností pak jest, všechny i nej-různější zájmy a záměry jednotlivců a společenských skupin, ba i zájmy protichůdné udržovati pohromadě a slučovati v jednotu.

Stává se, že i jinonárodní skupiny jako menšiny žijí ve státě národním, a státní řídivá moc vztahuje se i na ně. Avšak tu je třeba opatrnosti a spravedlnosti, aby státní mocí nebyl potlačován a znemožňován svobodný vývoj a život těchto národnostních menšin.

Byla by to ideální věc, kdyby stát byl tak čistě národní a rasově čistý, že by nebyl rasově a národnostně promíšený, že by byl úplně stejnorodý. Avšak toho u nás není a nebude, protože naše národní většina nikdy nebude chtít jinonárodních menšin odnárodniti.

V moderním státě nesmějí zaniknouti rodové a příbuzenské svazky (rodiny, rody, kmeny, národy); zvláště národům musí býti ponecháno dosti svobody a samostatnosti k jejich vlastnímu vývoji, byť se i v zájmu vyšší státní pošpolitosti muselo od nich žádati, aby se moci státní podrobovaly. Účel a zájem státu zajisté se dá uvéstí v soulad s přiroze-

nými nároky a právy národů. O to je nutno pečovat.

Stát jako výtvar společné vůle sotva by mohl obstát, kdyby jeho ústřední moci nepodrobily se jeho součásti, tedy i skupiny národní, a zase musí se uznati, že na vzniku a udržení státu jsou a musí býti zúčastněny ty různé společenské skupiny svojí vůlí a celým svým životem. Je zde tedy vzájemnost, a k té se musí přihlížeti od obou stran. Avšak nesmí se zapomínati, že potřeba a cena státu odhaduje se podle účelu, kterému slouží a dle toho se řídí i sympatie a láska k němu.

Dnes máme již značně vyvinutý smysl a cit pro národnost (národní kulturu), pro svobodu a právo sebeurčení i pro demokratičnost. A právě proto učíme se hleděti na státní působnost s jistou opatrností.

Uznáváme stát jako umělý společenský útvar, který je nepostradatelným pro řád, pravidelnost a bezpečnost pospolitého života; přiznáváme mu oprávněnost, zříditi si všechny prostředky k tomu, aby uvnitř i na venek mohl udržeti svoji moc, vážnost i čest pomocí vojska, diplomacie, zákonodárství, správy, soudnictví a pod. Nepochybujeme, že stát musí ku prospěchu svého občanstva plniti jeho hromadnou vůli a utvořiti jednotná společná zřízení, aby chráněny a v soulad uváděny byly i společné zájmy všech jeho národů, skupin, tříd i stavů a jednotlivých občanů. Máť v tom velmi mnoho politických a hospodářských úkolů.

Avšak veliký obor zájmů kulturních (vzdělanostních), jež souvisí se svérázným národním životem, se svobodou a přirozeným charakterem životních projevů — vyžaduje již omezení státní všemohoucnosti.

O tom je třeba říci upřímné slovo.

Státní všemohoucnost! Co to znamená? Víme, že není v každém státě, i kdyby to byl stát čistě národnostní, t. j. národnostně jednotný a nesmíšený, zaručeno také to, co je přirozené, původní a prvotní i podstatnější, nežli sám stát, t. j. národnost a její nerušený vývoj. Všemohoucnost státní snadno se může přetvořiti v protivný, nesnesitelný imperialismus, jemuž je potom stát vším, i bohem, a národnost něčím podružným, ne-li ničím. Kdybychom chtěli ze státu učiniti modlu, které bychom měli obětovati všecko, i svobodu a sebeurčovací právo, vytvoříme imperialismus třeba i ve své republice. Zájmy vládců mohou pod rouškou státu republikánského pohliti i nejpřirozenější práva a svobody, ba i všecken demokratism. Či nemáme toho příklady v dějinách? Nemáme i odstrašující příklad toho na sousedním státě? Tam ideí státní se modlařilo takovou měrou, že se to zhnusilo i rozumnějším občanům tohoto státu, a když mínění svoje o tom projevili, dáni za to přímo do klatby a na pospas šílenému šovinismu, státní výchovou vypěstovanému. Tam již před 40 lety ozval se hlas prozíravého politika Konst. Frantze proti „státotvornému“ usilování Bismarckovu — ale byl umlčen, a stát, který se stal v pravém smyslu slova modlou, je dnes roztrěsen revolucí. A ještě bližší příklad domácí máme v osudu státu rakouského a uherského. Žádný z těchto států neměl tolik své životní síly, aby mohl obstát, protože nedbal přirozených práv národů a usiloval jejich přirozenost setřítí a podrobiti život jejich výhradním účelům svého státního centralismu.

Kultura individuálně rozdílných národů, kteří žijí v různých biologických a přírodních podmínkách

kách a z tendencí svých odlišných vloh a povah, nesnese takového omezení státním vlivem nebo státní všemohoucností, jak si představují státníci mechanické, kterým jest politika nad kulturu.

V tom smyslu zajisté nebylo by lze schvalovati zestátnění ani občanů, ani jednotlivých stavů, tím méně jednotlivých národů. A o to přece usilovala dosud všecka státní nedemokratická, nesvobodomyšlná i protinárodní politika.

Co je dřív: národ či stát? Náš život je přirozeně dříve a spíše národní, než státní. Bytost národa jest útvar přírodní, stát jest útvar umělý. Ani ve státě dobře zřízeném nemůžeme se odciziti přírodě, jež se projevuje národností a jejími potřebami, a nemůžeme chtíti vnučovati člověka do forem snad i bytosti jeho národa nevhodných neb i jejímu vývoji nepřiznivých.

Vždyť bolestně jsme pocítovali násilí státu rakouského, jenž potlačoval některé národy „státní ideou“ a jiné zase vyvyšoval.

Při každém přílišném zestátnění trpí svoboda občanů, ať se to týká národnosti neb kteréhokoli přirozeného práva nebo svobody kulturního vývoje.

Každý stát má býti prostředkem, pomůckou života občanského, zárukou jeho dosažitelného blaha, a zvláště ochráncem statků hmotných i duchovních. Sám nesmí býti jediným a nejpřednějším cílem společenského — jen politického — života.

Když jsme žili v rámci státu rakouského, báli jsme se ho a bránili se proti každému posilování jeho moci. Vzpírali jsme se zestátnění věci, na kterých nám hlavně národnostně záleželo, jako je na př. školství.

Musíme nepředpojatě a spravedlivě domyslíti důsledky zestátnění, na př. ve školství. Jako dříve, tak i dnes v republice musíme chtíti, aby školství bylo přizpůsobeno individuálním potřebám jednotlivých národů a uznati, že vedoucím zřetelem má tu býti volnost vývoje ke zdravému kulturnímu závodění s vyloučením všeho, co by vývoji kteréhokoli národa z důsledků jeho výchovy mohlo překážeti.

Vždyť se dnes již u svobodomyšlných lidí uznává, že stát nesmí dostati práva zasahovati do poměrů rodinných a že rodině má ve výchově býti ponechána plná samospráva. A jak tedy mohlo by býti pochybováno o tom, že stát nesmí bráti práva sebeurčení a jmenovitě práva sebevýchovy kterémukoli národu i v rámci svých hranic?

Naopak každý národ žádá od státu, aby byl jeho ochráncem a aby v něm nebylo národů vládnoucích ani ovládaných národy jinými. Jest každému národu již jako vrozenou touhu po sebeurčení a svobodě.

Musíme ovšem uvážiti, že těžší je život občanstva ve státě národnostně smíšeném, ale tu se musí tím úzkostlivěji hledati spravedlivá společná míra pro solidární život všech, aby se nemohlo vytýkati něco jako nadprávi a výhoda pro některé a zase jako křivda pro jiné.

Společnému blahu všeho občanstva ve státě bude vždy nutno přinášeti jisté oběti, ať je přinášejí jednotlivci nebo národy, avšak oběti ty nesmějí se ukládati na úkor svobodné samočinné počinnosti (iniciativy), na úkor svéráznosti a původnosti (originality), jež jsou vlastně prvotními činiteli života.

Zestátnění nějakého zřízení, jež národ si vytvořil ze svého vlastního ducha, jako je na př. škola, zestátnění osobností, jež tomu zřízení dávají život a je vedou, zestátnění takové, jež by zbavovalo svobody, volného počínu, volného myšlení a kritiky, jež by snad zbavovalo i práva vzepřítí se proti násilí, omezení státní vlády, znamenalo by — nebezpečí, jež by ohrožovalo i samotný stát.

Zkušenost to již potvrdila.

3. LÁSKA K NÁRODU A VLASTENECTVÍ.

Když poučí se člověk o minulosti svého národa, když pozná, v jakých přírodních podmínkách a okolnostech se utvářel a vyvíjel, jak s přírodními živly a s nepřáteli lidskými z jiných národů o život zápasil, co nesnází a překážek překonati musel a co útrap při tom zažil, než ke dnešnímu stupni a stavu se vyvinul, když poučí se, jak národ myšlenkově pracoval, co z ducha svého vytvořil a jakou hodnotu dnes má vše to, co v kulturních statečích pro svá budoucí pokolení zanechal, pak teprve pochopí, proč s takovým úsilím a s takovou obětavostí ujali se práce pro svůj národ všichni ti buditelé jeho na počátku 19. století.

Byla to láska k národu, jež k práci a obětem je pudila.

Poznání národní bytosti, t. j. jejího přirozeného, tělesného i duševního vývoje, jejich tělesných a duševních vlastností a schopností a potom i poznání historie, kterou národ kráčel, aby se zachoval, uplatnil a zajistil si blaho, čest a slávu, toto všecko poznání působí mocně v citovou oblast člověka, takže do vědomí mu vstupuje mocné pohnutí údivu, soucitu, lítosti i radosti, vážnosti, úcty a lásky ke

všemu, co bylo jevištěm jeho života i osudů, co bylo jeho ideálem a co hmotného i duchovního zanechal nám jako dědictví a odkaz i příkaz pro život další.

Takové uctívání a milování všeho, co je nám společné, co je naše, ať je to půda vlasti s jejím bohatstvím i krásami nebo společný jazyk, společné dobré zvyky, obyčeje, práva, kulturní památky, slavní zasloužilí lidé národa — jest výrazem vlasteneckého citu, lásky k národu i jeho vlasti, výrazem vlastenectví.

Vlastenectví zahrnuje v sobě i lásku a ochotu k práci na společném díle pro rozkvět, zdraví, sílu a čest i dobrou pověst národa při všem a ve všem, co tvoří jeho část jako celku a co jeví se jako potřeba pro celek.

Znamená to i úctu a lásku k pořádku, řádům i zákonům, které si národ stanoví k udržení klidu, pravdivosti a bezpečnosti v pospolitém životě a znamená to hlavně ochotu a dobrovolnost v poslušání i plnění všech příkazů, jež vydávají strážcové těch řádů, pořádku a zákonů pro obecné dobro.

V tom je duch pravého vlastenectví, že dovedeme žít a pracovat nejen pro sebe, ale i pro celek národní a že stydíme se býti lenochy a příživníky národa a že ve chvíli potřeby dovedeme přispěti národu k jeho účelům i ochotnou a dobrovolnou obětí.

Předmětem citu vlasteneckého je vše, co vlast udržuje celistvou, silnou, vzdělanou, krásnou a schopnou oblažiti své děti.

Péče vlasteneckého citu směřuje ke všemu, co udržuje dobrou tradici minulosti, co znamená čest a slávu vlasti, co představuje hmotný neb ideální statek vlasti, co upomíná na dávný život předků, hmotný i duševní, co tedy vede k zachování památek jejich kultury, jejich myšlení, dovedností a

umění, zejména tedy památek jejich náboženského života, uměleckého tvoření, života prostých i vzdělanějších tříd, památek pospolitého života, právních i společenských zvyků a řádů. A také všechna kulturní i přírodní dnešní skutečnost ve svých dobrých a krásných vlastnostech musí být předmětem péče citu vlasteneckého, jeho lásky, podpory i oběti.

Když hlouběji uvažujeme o lásce vlastenecké, přicházíme k tomu, že může mít různou povahu podle toho, jaký jest její základ. Může vycházeti buď ze správného a zdravého národního uvědomění a sebevědomí, anebo z povrchní domýšlivosti a pýchy, která s pohrdáním shlíží na vše cizí a nemá schopnosti ani chuti oceniti jeho hodnotu.

Žel, že často stýkáme se s takovým mělkým vlastenectvím, jež rádo se honosí jenom přízní k věcem svého národa a vylučuje pozornost a úctu k věcem a lidem cizích národů a prozrazuje odporné sobectví osobní a snaží se učiniti je i sobectvím národním.

Uvědomělý a vzdělaný vlastenec dovede se střízlivě kázniti ve svých vlasteneckých citech a dovede se kriticky dívati také přes hranice svých osobních a národních zájmů, dovede cizí ke svému přirovnávati a posuzovati a otevřeně přiznati, shledá-li cokoli lepšího u národa cizího.

Je nám tedy třeba lásky vlastenecké ve vyšším slohu a bez omezení na pouhé národní naše já. Národní bezohlednost a domýšlivost vedla by k nesvědomitosti, k národní předpojatosti neboli šovénství, jež jest odporné a člověka i národa nedůstojné.

Ohlednost, pozornost a úcta k jiným národům neubírá ničeho pravému vlastenectví, jež dovede usouditi, co v lásce jeho se srovnává se ctí a svědomím, t. j. s mravními zákony. Vždyť uvědomělý

vlastenec ví, že za hranicí nároků a práv jeho jsou též nároky a práva cizí, a těch že nutno také šetřiti ve jménu spravedlnosti a popřáti jim místa a vlivu ve jménu svobody a dobrého, klidného sousedství.

Vlastenecká láska nesmí tedy býti vlasteneckým sobectvím ani vlasteneckou domýšlivostí a samolibostí. To by nás zprotivilo, ba zhnusilo každému sousedu a vyvolalo by proti nám nevitány odpor.

Vzpomeňme na národy, kteří jen tou vlasteneckou domýšlivostí a bezohledností k jiným národům stali se tak neoblíbenými v celém světě. Ba jsou tak zaslepeni, že nechtějí této pravé příčiny své neoblíbenosti uznati a domnívají se, že jenom závist a žárlivost na jejich kulturu a moc vyštvala proti nim celý svět.

Aby vlastenectví bylo národu prospěšným, musí jeho citová síla podněcovati tvůrčí i ochrannou činnost všech jeho příslušníků. Tvůrčí neboli pozitivní vlastenectví musí vždy povzbuzovati k takovému jednání, aby rozmnožovalo prostředky, majetek, schopnosti a síly k udržení, vyvíjení a uplatnění národa v plném životě kulturním.

Ochranné vlastenectví zase musí vésti k jednání, jež bude zabraňovati všemu, co umenšuje prostředky, majetek, schopnosti a síly národa nebo co jim překáží anebo co je poškozují a ničí a zvláště bude zabraňovati tomu, co by ubližovalo cti národa a snižovalo jeho charakter.

Aby člověk měl jasno o povaze pravého vlastenectví, musí býti o povaze, schopnostech, potřebách a cílech národního života poučen a také musí býti poučen o poměru a vztazích svého národa k národům jiným, zvláště sousedním.

Až všichni příslušníci národa budou tak poučeni, pak bude lze očekávat, že se dostaví náležitě sebevědomí a střízlivý odhad schopností a míry možností k jich uplatnění. A to je velmi žádoucí.

Národ kulturně se rozvíjející má mnoho potřeb a mnoho tužeb, aby je uspokojil. Uskutečnění jeho ideálů vyžaduje mnohostranné činnosti, a musí tedy znáti své síly a meze jejich rozpětí. Když vytyká si určité ideály a staví je za svůj praktický cíl, musí tak činiti s vědomím o svých schopnostech a silách i o překážkách, jež uskutečnění jejich mohou se v cestu postaviti.

Potom rozvázný boj o ideály celému národu společně jest nejvznešenější jeho činností.

Povaha národního ducha a jeho vlastenectví bude vyznačena hodnotou ideálů, jež si vytknul, a povaha vůle národní bude vyznačena úsilím, jež dovede národ vyvinouti v boji za tyto ideály.

Dle toho i hodnotíme své národní dějiny a oceňujeme vlastenectví lidí, kteří svým životem tyto dějiny pomáhali tvořiti.

Připomeňme si význačnější ideály, kterým sloužil a za něž i bojoval národ náš: svobodu, rovnoprávnost, mírumilovnost, vzájemnost, demokratičnost, pravdu, lidskost a bratrství a připomeňme si i vůdce a bojovníky národa ve službách těchto ideálů, aspoň Husa, Chelčického, Komenského, z buditelů národních aspoň Dobrovského, Kollára, Šafaříka, Palackého, Havlíčka, Riegra, Sladkovského — a dnešní tvůrce naší národní samostatnosti v čele s prezidentem Masarykem: na nich vidíme vzor pravým výrazem našeho národního ducha, jeho tužeb a práce.

4. MEZINÁRODNOST A SVĚTOOBČANSTVÍ.

Nyní se velmi často setkáváme s míněním, že je nesprávně, ba snad i škodlivě, zabývat se tolik péčí o národnost a vlastenectví, neboť říká se: vývoj člověka a národů směřuje k vyšším stupňům, k dokonalému všelidství, vyrovnává a vlastně stírá všechny rasové, národní a jakékoliv jiné rozdíly, a jde tedy k mezinárodnosti a světoobčanství.

Říká se, že pěstování národnosti, příkazy vlastenectví a boje o zachování národní svéráznosti a odlišnosti překážejí vývoji k mezinárodnímu světoobčanství a ke všelidskému ideálu, a proto prý nemá se zachraňovati a podporovati nic, co národní charakter a odlišnost udržuje. Proto ani výchova nemá se prý propůjčovati ničemu, co by vývoji ke všelidství a světoobčanství mohlo překážeti.

Mám za to, že taková obava o pokrok lidského vývoje není dosti odůvodněna, ba že není na místě.

I když uznáme skutečnost, že poněkud některé zájmy lidské a národní pozbývají své výlučnosti a odlišnosti národní a stávají se mezinárodními, jako je na př. sociální otázka, obchod, průmysl, doprava, politika a vůbec hospodářství, přece jenom každému národu zbývá velmi mnoho zájmů a úkolů výlučně odlišných, jež musí obstarávati každý národ sám pro sebe, protože vyžadují na základě biologických, psychologických a sociologických podmínek přirozeného, zvláštního řešení, aby bylo ve shodě s přirozenou povahou, schopností a potřebou národa.

A jsou to právě takové zájmy a úkoly, které odpovídají nejdůležitějším niterným potřebám národní duše, a tato brání se tomu, aby o ně byla ochuzena; vzpouzí se tomu, aby se vzdala původnosti

(originality) v tom, co tvoří nejvlastnější její charakter.

Vždyť národní duše i v tom, co zdá se mít již ráz všesvětový a mezinárodní, jako je na př. věda, hospodářství, finančnictví, socialism, diplomacie a p., snaží se přece vtisknouti tomu svůj zvláštní ráz. Vždyť na př. i při světové ideji socialismu přece jen se v praxi ukazuje, že socialismus v každém národě musí mít svůj odlišný ráz národní a že vlastně beznárodní, všesvětový socialism ani není možným.

Národnost není něčím, co by se dalo snadno zastřít, setřít anebo odstranit. Na to není žádná organisace a žádné státní ani militaristické a policejní násilí dosti mocným. Národnost, toť jenom jiný výraz pro přirozenost, věkovitým vývojem ustálenou, a přirozenost nedá se tak snadno ani násilím ani agitací, ba ani rozumovým přemlouváním změniti.

Přirozenost a charakter ve formě národnosti má své právo a neúprosně žádá, aby toto právo bylo respektováno. Až vyhovíme přirozené potřebě, pak můžeme pomýšleti na to, jak vyhověti vzdálené potřebě kulturní, jež se vyjadřuje ideálem všesvětovosti, světoobčanství a všelidství.

Avšak nežli zasedneme ke stolu všelidského ideálu, musíme splniti povinnost bližší, také lidskou, ale vývojově prvotnější: povinnost rodinnou, povinnost svého povolání v obci, vlasti, národě a ve státě, povinnost bratrsky-lidského života ve volné i organisované společnosti ve svém okolí, v národě a ve státě a povinnost vzdělance, vědomého si své vzájemnosti se spoluobčany v společnosti národní. Ano, tuto bližší a konkrétní povinnost každý musíme vykonati dříve, než se přihlá-

síme k soužití v širokých oblastech světoobčanství, mezinárodnosti a všelidství.

Mám za to, že jen pěstováním národnosti a vědecky uvědoměného vlastenectví můžeme postoupiti k ideji všelidské, nezaujaté národnostními zájmy, povznesené v nejvyšší oblasti ideální kultury nade vše nižší, co zveme přírodním.

Připouštím myšlenku, že vývoj lidstva snad odstraní jednou i rozdíly národnostní, že lidstvo nynějších národů se spodobí takovou měrou, že nebude mít příčin k rozporům ve věcech, které nyní jsou předmětem více méně ostrých a snad i krvavých bojů. Avšak myšlenka tato předstihuje skutečnost, kterou prožíváme, o staletí, ba snad i o tisíciletí. A proto budme skromnějšími v požadavcích svého idealismu a hleďme konkrétněji vyhověti potřebě přirozenosti.

Nacházíme se v proudu vývoje, a tento vývoj je veden zákony přírodními. I lidstvo, na dnešním stupni vývoje národně rozrůzněné, podléhá zákonům přirozeného vývoje, a ten vývoj je právě nejvíce podněcován růzností útvarů, růzností jejich organisace a růzností jejich činnosti. A tedy i různost národních individualit nepochybně jest přírodní nutností a popudem vývoje lidského. Jaké budou výsledky tohoto vývoje po tisíciletích, nemůžeme věděti. Tím se příliš v myšlenkách zabýváti, nemělo by smyslu. My můžeme konkrétněji si představití pouze blízké budoucí stupně a cíl vývoje lidského a společenského a dle toho můžeme i budovati (konstruovati) své kulturní ideály a jimi ovlivňovati a řídití svoji výchovu. Ale i při tom je nezbytno studovati a poznávati přítomný vývojový stav společnosti národní, aby výchovný ideál byl

v organické spojitosti s tendencemi přirozeného vývoje.

Proto nebylo by to věčné ani rozumné, chtít výchovu ovlivnit ideálem v přítomné době a v dnešních přirozených podmínkách příliš vzdáleným, mlhavým a přirozenému vývoji nepřiměřeným.

A takovým nepraktickým a přítomnosti nepřiměřeným ideálem jest výchově beznárodnost, mezinárodnost, světoobčanství a všelidství. To jest opravdu jen ideální mlhovina, která výchově nemůže prospěti. To už mnohem konkrétnějším jest ideál lidskosti neboli humanity, jak nám jej podal Komenský. A také k tomu můžeme dospívatí jenom cestou národní výchovy.

J. A. Komenský žádal, abychom naučili člověka poznávati, čím se jako člověk liší od nižšího, zvláště živočišného tvorstva, a naznačil, že přednost jeho záleží v čacké výtečnosti jeho duše, t. j. ve vzdělané rozumnosti, v ušlechtilosti citu a ve vůli vedené osvíceným rozumem a ušlechtilým citem. Teprve ze vzdělané duše, z jejího vzdělaného rozumu, citu a vůle vzhází plod lidskosti čili humanity. Duše lidí jsou rozdílné a duše národů jsou také rozdílné. Vzdělání duší a zvláště duší národů musí býti také rozdílné, neboť musí býti jejich zvláštností a povahám přiměřené.

Proto lidskost, žádaná čacká výtečnost duše, musí býti v každém národě svým způsobem pěstována, a tedy ideál lidskosti čili humanity je cílem všech národů a cílem dnes i v každé době naléhavým.

Nemělo by však smyslu, kdybychom úmyslně pomijeli národnost a výchovou pěstovali beznárodnost a světoobčanství.

Věříme, že každý sebe nepatrnější jedinec (individuum) má v přírodě určitý, třebaš nám i neznámý cíl, a věříme, že určitý úkol a cíl ve světě má i každý národ. Je to jeho posláním v lidstvu, a skutečně každý národ je vnitřně puzen k činností, které si oduševňuje určitými ideály a za ně bojuje a závodí o ně i s národy jinými.

Mezinárodní závodění dává mu zvláštní význam dle povahy jeho skutků. Závodění to je podnětem všem národům k novým počinům, oprávcem jejich činností a cílů a pěstitelem jejich povah. Ale co je hlavní: jest pružinou všelidského pokroku.

Neníť pochyby, že i u souseda můžeme ledacos nového viděti a od něho se poučiti, ba i když se právě rádi nemáme. Ba i když jsme v konkurenci nebo nepřátelství, učíme se jeden od druhého aspoň tím, že jsme sami na sebe pozornější a opatrnější, že máme oči stále otevřené. Není to shnilý klid, ale stálá pohotovost, stálé napětí, stálé přemýšlení. A to má velikou cenu pro život.

Tedy potlačování národnosti a národních rozdílů, abychom zestejnili národy a došli ke světoobčanství, myslím, nebylo by zdravým vývoji lidstva, neboť by překáželo vlastně jeho pokroku. Myslím, že bylo by i marným, neboť příroda se potlačití nedá.

II.

NÁRODNÍ VÝCHOVA.

1. NÁRODNÍ VÝCHOVA.

Na celém území, po kterém národ je rozprostřen, žijí jeho příslušníci v nestejných rozmanitých podmínkách přírodních a společenských a také následkem toho i různě se vyvíjí jejich duševnost a povaha. Avšak celistvost národa a jeho duševní jednotnost vyžaduje, aby různosti byly vyrovnávány a jednotlivci navzájem sobě přizpůsobováni.

Toto uvědomělé vyrovnávání růzností a přizpůsobování a sjednocování bytostí lidských ke družnosti, vzájemné podpoře i ochraně a k sebevědomému projevování a uplatňování se v celku národním nazýváme národní výchovou.

Víme, jak národ vyvíjí se v podmínkách a okolnostech obtížných, jež působí mu nesnáze a útrapy a překážejí volnému proudu jeho života. Musí se uvnitř k tomu boji o život sdružovati, musí se brániti a o způsobu obrany proti překážkám, škůdcům a nepřátelům přemýšletí a svoje síly proti nim organisovati. A zase i při tom musí pamatovati na to, že z organisace jeho obranných sil nesmí vzejítí takový přebytek moci, že by se zvrhnouti mohla v moc útočnou a úchvatnou vůči svému okolí. Ta zásada má platiti stejně při vývoji jednotlivců jako při vývoji celku národního.

To je zásadní zřetel k okolí, lépe řečeno k jiným lidem a k národům, zřetel k lidskosti, jež nedá se potlačiti žádnou růzností jedinců, rasovou nebo národní či náboženskou nebo jinou růzností, neboť při rozlišování lidí nesmí se nikdy zapomínati na totožnost lidské podstaty ve všem lidstvu.

Idea lidskosti v národě samém také nesnese různého mravního oceňování lidské bytosti podle rasy, stavu aneb jakéhokoli společenského roztržení či seskupení. Požadavek rovnocennosti a rovnoprávnosti společenské (sociální) je v podstatě požadavkem lidskosti (humanity).

Když tedy výchovu usilujeme upravovati a vyrovnávati různosti, rozpory lidských bytostí a uváděti je v soulad, jednotu, vzájemnost a družnost, aby celek národní byl zdravým, silným a duševně uvnitř vyrovnaným, chceme tuto výchovu pronikati a oduševňovati myšlenkou lidskosti (humanity).

Zdá se, že uvědomělé národní výchovy dosud nemáme, protože není pamatováno na základy, z nichž má vycházeti. Málo anebo nedosti určitě myslí se při výchově na to, co je národ, co národnost a jaké z toho vyplývají důsledky pro život a výchovu národa. Málo se přemýšlí o povahových vlastnostech lidí a národa a o schopnostech k uplatnění vysokých ideálů v životě národním, jako je na př. svoboda, spravedlnost, demokratičnost, lidskost, bratrství a p. A málo se také přemýšlí o povaze povinností k národu, zejména o vlastenectví a o výchově energie a vůle k činnému a plodnému vlastenectví.

A přece nemůže býti vlastním účelem národní výchovy nic jiného, nežli práce k poznání národa a k pochopení národnosti, tedy k národnímu vědomí, sebepoznání a sebevědomí, aby pochopen byl smysl národního života a aby každý dovedl určovati své vztahy k jiným lidem a jich skupinám uvnitř národa a též k jiným národům a aby tak i jedinec i jeho národ dospěli ke schopnosti sebeurčení. A konečně je to i práce k pochopení národního úkolu v lidstvu ve smyslu všelidského pokroku a půso-

bení na vůli národních příslušníků, aby podle toho poznání svůj život zařizovali.

Uvědomělý národ bude již podle takového poznání pečovati o to, aby jeho rodinná, školská a společenská výchova byla spojitou, nepřetržitou a jednotnou v témže duchu dle těchže zásad a šla k téměř cíli, jenž je dán ideálem národním.

Potom snadno rozezná hříchy a škody z dosavadní výchovy a ne výchovy, zvláště na životě dospělých a v hromadném životě národním a nahlédne též škodlivost jistých výlučných, sobeckých (separátních) snah (tendencí) různých tříd, stran, stavů, církví a organizací uvnitř národa a státu.

Ukáže se, že v obsahu, práci i postupu národní výchovy v rodinách, školách i ve společnosti musí býti zachována jednotnost zásad, jež jí mají řídití, a ty zásady že se musí odvozovati z poznání zákonů vývoje národní bytosti a z poznání osobitých jejích potřeb hmotných i duchovních.

Národní sebezáchova, národní zdravotnictví (hygiena a eugenika), národní svéráz (individualita), národní kultura — naznačují nejstručněji tyto zásady, jimiž se má řídití smysl národní výchovy.

Nevěříme, že každá dosavadní výchova v tomto duchu pracovala nebo pracuje. Snad někdy a nahodile, to možno připustit, ale nikoli programově a soustavně.

Poněkud určitější směr v tomto smyslu dán výchově školské právě zaváděným předmětem občanské nauky a výchovy a dříve již zavedenou vlastivědou.

Je jisto, že národní výchova bude i výchovou občanskou, avšak jest obava, že v nesprávném pochopení občanská nauka a výchova i proti smyslu

pravé národní výchovy mohla by býti chápána jednostranně, hlavně politicky-státně, takže by stát-nost v ní pohlcovala národnost. Avšak výchovné potřeby národa jsou rozmanitější, než jak je naznačuje politika.

Národní výchovou v přítomnosti chceme připravovati lepší budoucnost. Všechn život má se vésti tak, aby přivodil lepší budoucnost. A kdo miluje svůj národ, nikdy nežije tak výhradně pro sebe a jen pro přítomnost, aby to znamenalo bezstarost-nost o potomky a další budoucí pokolení podle po-řekadla sobeckých poživavců: „po nás ať si přijde třebaš i potopa!“

Uvědomělý vlastenec vidí v budoucí generaci i část sama sebe, ztotožňuje se s ní a tedy o ni také pečuje, jak může a nelituje pro ni práce ani obětí. A jak pro budoucí generaci pracovat, není těžko odpověděti:

Tak, aby se zdokonalila hmotná i duchovní kul-tura, aby naši potomci mohli z ní mít prospěch a museli nám býti vděční za to, co jsme jim odkázali. Každý z nás může nějak přispěti ke zdokonalení nynějšího stavu kulturního: hmotnou prací, myšlen-kou, vynalézavostí, výchovou dětí, uschopněním lidí k lepším výkonům, k mravnějšímu citění a jed-nání, k zušlechtění a vytríbení jejich vnímavosti, citlivosti a požívačnosti, probouzením smyslu pro pořádek, přesnost, povinnost, poctivost a odpověd-nost, pro pospolitost a vzájemnost.

V tom je vlastně smysl vlastenecké práce vý-chovné. Je v tom uvědomělé vytváření takové kul-tury, která je přiměřena národním ideálům a vy-hovuje tělesné, duševní i pospolitostní potřebě ná-roda.

Je to tedy práce uvědomělá v tom, že tvoří podle plánu k určitému cíli, vytknutému ideálu, jenž jest jasný a působí silou přitažlivou a povzbudivou. A je-li to ideál, který s důvěrou může převzítí a sledovati i budoucí generace, pak naše práce a její výsledky zajisté budou vhod i našim potomkům a bude jimi žehnána k naší cti.

Jest jisto, že podle toho, jak zapůsobily na člo-věka kulturní vlivy národní, jakou silou ho dojaly a jeho cit a vůli určily, dle toho cítí i se svým ná-rodem a jest jeho věrným nebo lhostejným čle-nem — nebo snad i jeho nepřítelem.

Působení vlivů kulturních nesmí se ponechati ná-hodě, nýbrž musí se řídití výchovou, a to soustav-nou a pravidelnou, zejména školskou a z různých středisk kulturních.

Avšak i každému příslušníku národa, zvláště vzdělanějšímu, náleží vyhraniti sebe sama, aby byl s to rozeznávati, čím se liší jeho nazírání, myšlení a citění i jeho stanoviska ode všeho cizího. Musí se poučiti o svém, aby si dovedl uvědomiti, co je naše české a co cizí a jaká je v tom hodnota. Je toho po-třeba, neboť lidé, třebaš i takzvaní inteligenti, kteří takto rozeznávati nedovedou, stávají se domýšli-vými a přepjatými fanatiky své národnosti, šovény, protože nemají schopnosti poznati hodnotu cizí ná-rodnosti a opravití svoji domýšlivost.

Proto národní výchova nesmí znamenati jen po-vrchní heslo k výrobě prázdného, frázovitého ve-likášství nebo nenávisti k národům jiným. Ne-návisti nedá se plodně a důstojně žít — ta stravuje síly.

Chceme, aby hlubší uvědomení pojmu národa a národnosti vedlo k rozumnému pochopení pojmu národní výchovy ve smyslu sebeznání, sebevýchovy

a samostatné práce pro účely sebevědomého, vzdělaného a ke všemu životu, k ochraně i k vlastnímu štěstí schopného národa.

Národní výchova ovšem nemůže být dílem pouze některých lidí v národě. Musí ji uskutečňovati nejen pedagogové z povolání ve školách, ale i badatelé, učenci, spisovatelé, žurnalisté, umělci, řečníci a kazatelé, slovem: inteligentní pracovníci všech oborů a povolání, kteří právě pro ty různé obory práce a různá povolání budou připravovati mladší generace.

2. VÝCHOVA K SEBEVĚDOMÍ.

Jako jednotlivec uvědomuje si své „já“ zkušeností životní, tak i národ jen životem sám sebe poznává a cítí se ve svých zvláštностech odlišným od národův okolních a nabývá sebevědomí. Poznává svou odlišnost nejenom ve vlastnostech zevnějších, ale i v životě vnitřním, ve způsobu myšlení, cítění i chtění a v projevech toho nitra — duševnosti řeči, názory o světě, náboženstvím, uměním, mravy, názory o právu, o smyslu života a pod.

Již je zjištěno, že ty národní zvláštnosti během dob nezůstávají stále stejnými a ve stejném složení. Povaha národa neboli národnost mění se vývojem jako všecko na světě. Dnešní národové proti minulosti neliší se již tolik rasovou příbuzností, vzrůstem těla, barvou vlasů, očí, tvarem lebky, náboženstvím a p., protože se rasy během věků značně promísily.

Dnešní národové rozlišují se spíše svými vnitřními zvláštnostmi, vnitřní, duševní povahou, podmíněnou více podnebím, zeměpisnými a vůbec přírodními poměry a sociálním soužitím na jistém

území. Dnes národnost jest ponejvíce výslednicí činitelů psychologických a sociologických, ačkoli činitelé biologičtí nejsou bez vlivu na její utváření.

Kdyby nebylo společenského soužití a v něm psychického vzájemného působení jisté skupiny lidstva, která se cítí, uvědomuje a projevuje národně celistvou a jednotnou, nebylo by lze vůbec mluvit o národnosti. Právě ve psychické pospolitosti a vzájemnosti lidí utváří se duch národa, národnost svérázná a zvláštní, kterou se národové od sebe odlišují, a s ní tvoří se i národní sebevědomí.

Česky myslící, česky cítící a česky chtějící a jednající člověk, jeden jako druhý i poslední, jest představitelem zvláštní povahy celku národního, jenž souhrnně žije jediným sjednoceným duchem sebevědomým a vědomým i cílů a způsobů života svého, aby všichni jeho členové v přítomnosti i budoucnosti byli šťastni.

Sebevědomí, vědomí odpovědnosti a svědomí každého příslušníka národa musí se rozšířiti a přetvořiti v sebevědomí, odpovědnost i svědomí hromadné (kolektivní) národního celku. Existence, budoucnost a blaho národa i vlasti musí tedy býti závislými jen na uvědoměném sebevědomí, práci a lásce každého příslušníka národa.

Jednotný a společný národní životní cíl musí se státi předmětem víry, naděje i lásky všech členů národa, a všestranná práce pro tento cíl musí se státi společným kultem, jenž by národ sjednocoval a zavazoval podobně jako v upřímném náboženství.

Národ však neměl by smyslu ani významu pro praktický život, kdyby nebyl reprezentován jednotlivci a kdyby jeho dějiny nebyly tvořeny prací a životem jeho členů.

Právě pro tu národní sebevědomou reprezentaci, pro práci, pro čestný život a slavné dějiny musí býti všichni jeho členové vychováváni.

Každý musí býti výchovou veden k sebevědomí a k svědomí i odpovědnosti za všechny své skutky před hromadnou osobností národa.

Nutno vychovávat osobnosti národně uvědomělé, sebevědomé, rozumově osvícené a mravně ušlechtilé, národně charakterní a tvůrčí nejen pro své osobní blaho, ale pro vzrůst, bohatství, sílu a čest národa. Poměr svůj k národu musí se naučiti člověk poznávat jako osobní poměr nejprve rodinný, pak sousedský, přátelský, k spolku, k obci, okresu, domovu, vlasti (národu) a konečně i k státu a lidstvu. Tak musí ve svém vědomí rozvinouti svůj poměr k světu a prakticky jej řešiti musí vlasteneckým životem v osobní práci.

Je zvláště pozoruhodno, jak projevy národního života závisí na intenzitě citu vlasteneckého a jeho rozumového zjasnění. Známe lidi, kteří si nejsou vědomi významu soudržnosti společenské na základě společenství půdy, řeči, biologické, psychologické a sociologické příbuznosti a povahy, společné historie a kultury a proto také nemají ani v citu té vlastenecké vřelosti a obětavosti, jako jiní, kteří těch věcí jsou si vědomi ze zkušenosti nebo z poučení.

Z takového neuvědomení a nedostatku národního sebevědomí a citu vznikají pak v jistých kritických chvílích škodlivé poruchy v projevech národního života a v důsledcích toho někdy i skutečné pohromy. (Bílá hora.)

Někdy je také třeba v konkurenčním životě národa obhajovati právě ony základní podmínky národní existence a soudržnosti, jako je půda, řeč,

právo, tradice, zvyky, kulturní statky, čest, podmínky práce, svéráz v tom či onom a pod., a tu je třeba také náležitě uvědomení o ceně těchto statků a živého citu pro ně ve všech příslušnicích národa, aby ze souladu tohoto vědomí a citu vzešla síla potřebná k jich obraně, jsou-li nepřáteli ohroženy. V tomto momentu nemůže býti lhostejno, zdali jen někteří vlastenecky myslí, cítí a jednají, a jiní jsou o nebezpečí nevědomí, bezcitní a neochotní k práci pro soudržnost, vzájemnost, záruku a ochranu ohrožených statků.

Vědomí a sebevědomí vlastenecké (národní) musí tedy býti pěstováno příslušnou vědou a výchovou, zvláště citovou a ovšem i prací a životem ve smyslu soudržnosti, biologické, psychologické a sociologické, kterou bychom mohli zvatí národní solidaritou.

Jde o to, aby každý jednatel jako příslušník národa byl vzděláním (učbou) a výchovou veden k jasnému a úplnému vědomí o tom, které prvky skládají existenci jeho národa, co z nich vyplývá pro zdraví a harmonii národní bytosti, které konkrétní úkoly vzhledem k celku každý z nich má a jakou hodnotu má vše pro soukromý i pospolitý život člověka a národa.

Konec konců: Je to jen a jen humánní, lidský cíl pro jedince i celek národní, který musí býti vzděláním a výchovou sledován.

Ale nežli národ budeme vzdělávat a vychovávat, musíme jej dříve poznati v jeho organismu, v jeho životních projevech, v jeho duši a v jeho organizaci a činnosti jakožto vtělené soudržnosti, v jeho společenské složitosti a sociálních vlastnostech, schopnostech a činnostech.

Soudržnost a vývojová spojitost minulosti, přítomnosti i budoucnosti musí být ujasněna v hlavách učitelů a vychovatelů národa, aby práce jejich nesla dobré ovoce.

Oč zvláště bude pečovati dobrá národní výchova?

Musí docílití jednotného národního uvědomení u všech členů národa bez rozdílu tříd a stavů, sjednotití i jejich vlastenecké zájmy a vzbudití citění pro tyto zájmy.

Je to velký a těžký úkol. Ten úkol musí být řešen vlastivědou a občanskou naukou a výchovou. Jde o ujednocený názor o přírodních, fyzikálních a biologických podmínkách života národního, t. j. o tom, v jakých přírodních okolnostech a podmínkách národ žije a se vyvíjí, jak těmito podmínkami jsou zapříčiněny jeho fyzické, přirozené vlastnosti a schopnosti a jak jimi jsou určovány i jeho vlastnosti, schopnosti a činnosti duševní. Jde dále o ujednocený názor o duševní povaze národa, o jeho duševních schopnostech a ustálených vlastnostech, přednostech i vadách, o jeho životních cílech a světovém poslání — tedy jde o jasné sebevědomí národní a s ním o uvědomělé citění jednotlivé i popolitě pro vše, co jest podstatným a nepostradatelným majetkem národa, nemá-li utrpětí jeho individualita, jeho svéráz a charakter a nemá-li pozbyti důvodu pro svou existenci.

A jde konečně o jednotný názor na organizaci popolitosti a vzájemnosti lidí v národním celku, aby společensky národ se vyvíjel, žil a pracoval ve zdraví, svobodě, spravedlnosti a bratrské vzájemnosti. Jde úhrnem o poznání národa i vlasti a uvědomení si kulturního stavu a cílů národa, tedy o rozumné, osvícené národní sebevědomí.

Jednotný osvícený názor o těchto věcech je cílem vlastivědy i nauky občanské. Vlastivěda jest naukou o daných skutečnostech, faktech, o stavu národní bytosti a její vlasti; nauka a výchova občanská zabývati se musí vývojem národní bytosti, její duší, jejím skutečným životem, její organizací, jejím vzděláním, citěním, její kulturou pro život hospodářský, sociální, politický, krásný a mravný, tedy kulturou její lidskosti a její působnosti pro účel světového poslání.

V tom tedy jest zvláštní úkol pro pěstování a výchovu národního sebevědomí, aby z něho mohly vycházeti pro život lidí i celého národa hodnotné pody k činům.

Národní učitelé a vychovatelé pozorováním praktického života musí si dobře uvědomiti, že takového jednotného názoru o biologickém, psychologickém a sociologickém stavu a životě národa nemáme, a kdybychom jej i měli, že stav ten stále se mění a že tedy je nezbytno ustavičně sledovati stav i život národní bytosti a pracovati naukově i výchovně proti příčinám škodlivých poruch a nesouladu uvnitř národní bytosti.

Vždyť pozorujeme, jak soulad vnitřní bytosti národní stále je porušován růzností zájmů hospodářských, politických, sociálních, náboženských, mravních, uměleckých a j. různých lidí, tříd, skupin, stavů společenských a z té různosti že vzniká stálý vnitřní zápas, jenž je výrazem sobeckých a vylučných snah lidí i skupin.

Tak se nám tedy jeví úkol národní výchovy dosti jednoduše: Naukou i výchovou připravovati v lidech jednotné národní sebevědomí a zjednávatí vnitřní soulad zájmů v národní duši a pomáhati

k jednotnému osvícenému projevu v praktickém životě národa uvnitř i navenek.

Jde o výchovu sebevědomí, jež obsahuje i rozumové, vědecké světlo i citovou vřelost a ušlechtilost v harmonii, jež manifestuje zdravou, silnou, mravní a krásnou duši národa v osobitém, svérázném projevu, který vždy určitě prozrazuje, co chce a proč to chce, proč to chce takto a ne jinak. Tedy o takovouto jednotu v projevech národní duše musí se jednati v národní výchově.

3. VÝCHOVA K POSPOLITOSTI.

Již bylo řečeno, jak důležitou podmínkou národního sebeuplatnění je družnost uvědomělá a chtěná.

Než mnohé zjevy v národním životě nás zarmucují, neboť pocítujeme, že to projev choroby, která ohrožuje pevnost národního organismu. Žel, že to jsou průvodní zjevy moderních snah, které zásadně jsou sympatické a jsou uznávány za nutné pro pokrok lidstva, zejména pro pokrok sociální.

Pozorujeme však s bolestí, že jakoby na výsměch nejkrásnějším sociálním ideám, ideám demokratické pospolitosti, družnosti, vzájemnosti, soucitu a lásky rozmáhá se mezi lidmi třídní a stavovská nenávisť, nevraživost a závist, takže lidé v určitých skupinách zaujímají proti sobě stanoviska nepřátelská, oddělují a vzdalují se od sebe, vyhledávají všemožné popudy, aby se vzájemně odlišovali a vzdalovali, hotoví se k boji proti sobě a vskutku i boje vedou a vše to zastírají a odůvodňují hesly „sociálního pokroku“, „volnosti, rovnosti (a docela i) bratrství“!

Nebudeme tu hledati vinníky, ale s žalostí pozorujeme, že vnitřní soudržnost národního celku

se uvolňuje, ba rozrušuje a mizí pospolitost, jediná pevná záruka celistvosti; z rovnosti stává se směšná nestvůra, demokratism zvrhá se v hrubost, ohrožování a znásilňování slabších nebo méně bojovných skupin, stran, stavů a tříd, volnost a svoboda přechází ve zvůli neb i anarchii (bezvládní a nekázeň), bratrství a láska jsou pro posměch jako nesmyslný přežitek a hloupé i dětinské citlivůstkářství.

To jsou zjevy chorobné, jimi trpí ústrojí národa, a jeho pospolitost a soudržnost je v nebezpečí.

Lidé se brání proti výtce a křičí, že především na tom záleží, aby každý jedinec byl silným, dobře zabezpečeným, aby sám sobě stačil a nemusil být závislým na „dobré nebo zlé vůli“ druhého. Ale nepřemýšlejí, že v té kulturní vyvinutosti a složitosti dnešního života, v tom množství potřeb a v podrobném rozdělení veškeré činnosti již ani ten nejsilnější jedinec sám pro sebe by neobstál a sobě nestačil, aby mohl slušně žít. Nepřemýšlejí, že jsme jedni na druhé a všichni navzájem takovou měrou na sebe odkázáni, že bez vzájemnosti a pospolitosti, bez opory a podpory cizí žádný bychom žítí nemohli.

„Ano, uznáváme, že bychom nemohli“ — říkají — „ale my se sdružujeme proti tam těm vykořisťovatelům a nepřátelům.“ I tvoří a organizují se skupiny lidí, třídy a stavy příbuzného zaměstnání, vzdělání a smýšlení a zaujímají bojovnou frontu proti stranám, stavům a třídám jiným ve vlastním národě. Říká se tomu „boj o život a o pokrok“.

Ale každý prostý rozum usoudí, že pokrok má znamenati něco lepšího, dokonalejšího, uspokojí-

vějšího, oblaživějšího a to nejen pro některé jednotlivce, ale současně i pro mnohé, aby co nejvíce jich mohlo se těšiti současně tímže blahem. V pospolitém užívání blaha je přece něco mnohem cennějšího, než je sobecký požitek jednotlivce nebo jen některých lidí — co zatím mnozí jiní by dále strádali, záviděli a nenáviděli. Avšak těch společně blaživých chvil a případů je tak málo mezi námi! A takových, při nichž by celý národ současně a stejně se radoval, jest ještě méně. Vzpomeňme, co pro nás znamenaly chvíle společného blaha v těch památných dnech osvobození po staleté porobě, kdy jsme se cítili samostatnými a volnými bratry a kdy jsme se nestyděli za slzy z radosti a blaha. A jak brzy vyprchalo to opojení nesmírným blahem! Ponenáhlu jsme opět klesali ve rmut své duševní spodiny, naše bratrské city, nadšení a láska vychladly, a opět se probudily nestvůry našeho sobectví z dočasné hypnosy, abychom, když jsme se rozešli zase do ciziny svých stran, stavů a tříd, v nich opět organisovali proti sobě svoji nenávisť.

Patrně, že máme dosud mezi sebou málo kázně nad svým sobectvím a tedy málo družnosti, málo lásky k pospolitosti. Nemáme ještě dosti vyvinutého smyslu pro jednotu, jež by scelovala prvky národa k životu pospolitému osvíceným rozumným poznáním podmínek pravého společenského (sociálního) a demokratického národního života v jeho celistvosti. Není tu ještě toho uvědomení, že nad zájmy a životem osobnosti stojí vyšší zájem osobnosti národní a že tomuto zájmu jest třeba vycházeti vstřícně sebekázní a sebeomezením.

Snad nezhřešíme domněnkou, že národ jest vyšší bytost, vytvářená vyšší vůlí vesmírnou (kosmic-

kou) a že má i touto vůlí dáno svoje životní určení. Je to jako nějaké náboženství: V životním proudu národa a v rámci jeho úkolů vedeme svůj život my jednotlivci — a každý ten náš život-živůtek má býti ve shodě s celkovým životem národa, tedy v jednotě s ním a rozumí se i ve službách jeho úkolů. A je tedy třeba, aby každý z nás naslouchal tepotu srdce svého národa, pozoroval jeho bytost, studoval jeho ducha a sledoval jeho určení.

Obdoba mezi jednotlivcem a národem není pouze obrazná. Jako jedinec potřebuje zdraví tělesné i duševní, jako potřebuje sílu a schopnost poznávací a tvůrčí, tak i národ musí býti tělesně i duševně zdravým, hmotně zabezpečeným a silným, v duchu vzdělaným a tvůrčím, aby mohl plniti úkol svého poslání. A my tedy nesmíme mu odpírati svoji pomoc v tom, abychom s ním byli zajedno, což nelze jinak, nežli že vytváříme a upevňujeme svou pospolitost, neboť síla a reprezentace i vážnost národa závisí jen na povaze jeho pospolitosti. Jenom tou vytvoříme vynikající a jednotnou osobnost národní. Vytvoříme ji organickým sjednocením svých osobních zájmů a životů.

Tedy pro tento úkol také se musíme vychovávat. Všude, kamkoli zasáhnouti může číkoli výchovný vliv, nutno působiti proti všemu, co ruší pospolitost a jednotu života národního. I při rozmanitosti povah lidských a života lidí možno přece vychovávat i pěstovati ducha pospolitosti a jednoty. I rozdíly musí se sladiti v jednotu, budou-li produševňovány citem a vědomím vyšší potřeby národní jednotnosti, vyšší společné a všechny jednotně reprezentující (představující) národní osobnosti s jedním rozumem, s jedním citem a s jedinou vůlí.

4. VÝCHOVA KE VZÁJEMNOSTI A DRUŽNOSTI.

Rodina, kmen a národ jsou útvary lidské pospolitosti, jež představují hromadné celky (individuality) s určitou duševností, která se v nich vyvinula pospolitým životem.

Duch rodinný, smysl rodinný, rodinné mravy, ctnosti, vlastnosti a rády pronikají a ovládají více méně duši každého člena rodiny a také svojí totožností všechny členy rodiny spojují a sjednocují je zvykově, mravně i právně tak, že tvoří jaksi duševní obsah této rodinné hromadnosti (kolektivity) neboli sdruženiny.

Jest užitečno a proto i potřebno výchovou pěstovati rodinného ducha, hromadnou duši celé rodiny, neboť tak je možno každému členu vstřípiti a v něm ustáliti určité osobní vlastnosti a ctnosti, jež mu zaručují osobní prospěch a zdar v praktickém životě a zároveň zajišťují štěstí celé rodiny. Jde o to, aby každý jednatel své osobní blaho považoval za blaho ostatních členů rodiny a blaho jejich za blaho své vlastní. Jde o to, aby členové rodiny navykli si vzájemné pomoci a zásadou vzájemného blaha si tuto pomoc odůvodňovali. Jde o to, aby každý člen při všem, co jest jeho osobním zájmem, ať je to majetek, čest, radostný požitek, vliv a moc, myslil vždy na ostatní členy a považoval to i za jejich zájem, a naopak, v čem vidí jejich škodu a úhonu, aby to považoval i za škodu a úhonu své vlastní osoby.

Zkrátka jest užitečno a nutno vyvíjeti uvědomení a cítění rodinné pospolitosti a vzájemnosti, aby se původní pudové sobectví stíralo a utlumovalo a vyvíjela se láska a soucit a pěstovala vůle,

uváděti vzájemné vědomí a soucítění do skutků. Jest potřebno dovésti členy rodiny k sebezapíratosti a k obětavé pomoci z lásky a uvědomení, že tato obětavá pomoc a láska bude plodnou a přinese blaho každému svému původci.

V tom je škola mravního vývoje pro společenský život, jenž má ukázati, jak důležitým prvkem společnosti jest rodina.

Výchova nemůže se zastaviti pouze v rámci rodiny. Musí její hranice překročiti, avšak v podstatě nebude její povaha jiná, než jakou byla v rodině.

Musí se rozšířiti i do poměrů v okolí rodinném, do poměrů sousedských pěstováním citů sympatických v lásce, vřidnosti a shovívavosti i snášlivosti příbuzenské, přátelské, sousedské a občanské. Je to jenom rozšiřování těchže citů sympatických z kruhů rodinných do širších kruhů společenských a uvědomělé, t. j. rozumové pěstování a praktické vtělování jich do činů.

Zajisté na zřízeních a podnicích v obci a na výsledcích práce, která provedena byla sdružováním lidí a jejich sil a založena byla na vzájemné důvěře, ochotě, podpoře a obětavosti, lze ukázati, jak důležité a užitečno jest pěstovati a vychovávatí sympatií, jež původem svým tkví v životě rodinném.

Všude v mimorodinné společnosti můžeme pozorovati podobné a totožné zájmy, jež původně byly poznány v rodině, a proto zcela důvodně můžeme přes rodinnou příbuznost přecházeti i v kruhy vzdálenější a dokazovati stupňovitost příbuzenství společenského a odůvodňovati povinnost, pěstovati a uskutečňovati lásku k bližnímu.

Bude snadno dokázati, že majetek, vzdělanost, čest a sláva, moc a blaho jednotlivce, rodiny, obce a národa jest podstatně jedno a totéž a že zájem

všech na těchto věcech i prospěch z nich jest všem společný a podmíněný jejich uvědomělou vzájemností, podporou, ochotou, pracovitostí, obětavostí a láskou.

Takové uvědomění zajisté jest oporou účinné výchovy, živých citů sympatií a lásky nejen rodinné, ale i širě společenské i národní neboli vlastenecké. A také toto uvědomění bude oporou vůle k dobru obecně prospěšnému, tedy k dobru méně sobecky zaujatému, proto i k dobru vyššímu.

Rozšíření pojmu bratrství z kruhu rodinného přes příbuzenstvo, sousedství, občanství až do kruhu národního, tedy z kruhu lidí známých až k lidem vzdáleným a neznámým nebude se zdát nesmyslným a nelogickým, neboť i tito všichni lidé i lidé jiných národů a plemen jsou stejně lidmi jako my ve svých úzkých kruzích, a původ nás všech je konečně jediný: ve tvůrčím Původci světa i lidstva, v Otci Stvořiteli, jehož ovšem neznáme. Ale o sobě vzhledem k Němu můžeme, ba musíme tvrditi, že jsme jeho dětmi a mezi sebou bratřími a sestrami ve společné rodinné lidstva.

Avšak takovéto pojmání zdá se pro praktickou potřebu býti příliš nadpozemským.

Musíme v praxi přihlížeti k poměrům praktickým, jak jsou dány rodinou, společností občanskou a národem. Každý z vlastního zažitku zná svoje příslušenství k rodině, určité společnosti a k národu a zná i city, jimiž je poután k rodině, své společnosti a svému národu; ba každý zná z vlastní zkušenosti i důsledky z té rozumové i citové souvislosti s těmito kruhy a tedy pochopí, jak je důležité vztahy své k těmto kruhům dobře znáti a podle poznání i dobře upravovati, aby přinesly blaho.

Vztahy jedince k širokému kruhu bližších, jako je národ, jsou zajisté složitější, nežli jsou vztahy k rodině, k určité společenské organizaci nebo k obci.

Ze vztahů národních vyplývající city a povinnosti jsou jiného rázu než ty, které plynou ze vztahů k určitým známým lidem v rodině nebo v okolí a obci.

Národní vědomí a citění se upíná k příbuznosti rodové, jazykové, povahové, obyčejové, právní, temperamentní a vůbec kulturní, a pro život správný, uvědomělý a účelný musí býti vztahy každého jedince k těmto věcem náležitě objasněny a výchovou upravovány.

A který jest účel takové jednotné výchovné úpravy národního uvědomění a citění?

Zajisté jenom obecné společné dobro národního celku a tím i dobro a blaho každého příslušníka národa, jež záleží ve svobodné práci pro sebezáchovu a blahobyť, v zabezpečení pořádku, klidu, majetku a blahobytu, pomoci a spravedlnosti v takových přirozených podmínkách, aby všechen život byl ve shodě s přirozenou povahou a snahou i cílem národa po stránce hmotné i duchovní.

Proto výchova, má-li býti přirozenou, t. j. přirozené bytosti a povaze člověka přiměřenou, musí býti národní, t. j. dbalá vrozených vlastností lidí v národním celku sdružených.

Národní výchova pro vnitřní harmonii zájmů, povinností a práv musí se státi řídivým činitelem v rozporech a zápasech společenských. Právě proto, že chce pracovati k souladu složek národních a jejich práce musí usnadňovati činnost vyrovnávací tím, že bude spravedlivě hodnotiti zájmy různých skupin a směrů a nabádati k rozumnému

odstraňování příčin rozporů, křivd a nesrovnalostí. V tom má urovnávat cestu k řešení otázek hospodářských, sociálních, politických, ano i kulturních. Má i uschopňovat cit, aby byl s to přispěti k uskutečnění tužeb svobody (volnosti), spravedlnosti (rovnosti) a bratrství, z nichž by se mohla vytvářeti vnitřní národní solidarita.

Bylo by chybou, kdyby ve sporech zájmů hospodářských, sociálních, politických a kulturních výchova měla zůstat neinformovanou o sporných věcech a k bojům o ně lhotejnou, neboť ona má býti zakročujícím činitelem k zabránění rozporů a přípravou k rozumnému a spravedlivému jich řešení a nemá se dáti odstrašovat nelibostí sporných stran, že do jejich věcí zasahuje, ani případným nezdařem svého zasáhnutí.

A vznikne-li v některé části národa celku užitečná snaha a práce, jest opět povinností vychovatelů s ní se seznámiti a přispěti, aby i v ostatních částech byla pochopena a podporována. Jestliť přece jejich povinností, každý pokrokový počín pochopiti a pochopení i podporu obecnou mu zjednávat.

Z dosavadních úvah je patrné, že správně pojímaná výchova národní jest výchovou k demokracii, tedy výchovou demokratickou, která spravedlivě přihlíží k životním zájmům všech vrstev, tříd, skupin a organizací národních a řídí se zároveň zřetelem k blahu a spokojenosti národního celku. Je to přirozené, protože jde o společenský vnitřní soulad národní bytosti.

Vychovatelé budou spokojeni, až spatří, že všichni příslušníci národa budou se cítiti blaženými u vědomí, že vzájemnost a svoboda jejich zakládá se na spravedlnosti, že není privilegovaných, ani

utlačených, že všichni mají důvod zváti se bratry a očekávají lásku i pomoc bližních a že všichni radují se bez závisti z ovoce kultury, k níž podle sil a možností všickni prací svojí přispěli na společné půdě své vlasti. A tím více budou vychovatelé spokojeni, až uvidí, že každý příslušník národa rád přináší oběti pro společné blaho v dobách míru i v dobách nepřátelského ohrožení a útoku na kterýkoliv a číkoliv statek národní.

Výchova nemůže jinak smýšleti a pracovat než demokraticky, protože jest jí každý jedinec a každá skupina národa stejně cennou a protože jde jí také o to, aby všechny části národa vedeny byly jediným a totožným cílem hmotné i duchovní kultury.

Družnost lidí i jejich zájmů demokraticky výchovou pěstovaná bude pak tak pevnou, že nahradí malému národu, co mu vůči velikým národům schází na početnosti.

5. VÝCHOVA K VLASTENECTVÍ.

Mohlo by se zdáti, že z předešlých úvah je samozřejmo, že výchova podle zmíněných zásad bude najisto vlasteneckou. Než právě tento ráz výchovy žádá zvláštního zdůraznění a objasnění.

Zvláště cit vlastenecký potřebuje stálého zjasňování a řízení, aby nebyl jen pudovým. Potřebuje objasňování tím, že poučujeme o národě a národnosti a navádíme k přemýšlení, jak ta neb ona událost, ten neb onen čin vlastní a cizí vyhovuje vyšším potřebám národa a v jakém vztahu je k zásadám jednoty, soudržnosti, síly, kulturnosti a cti národa.

Výchovná péče o tento cit nesmí býti pouze občasná podle nahodilých vnějších popudů z událostí nebo ve chvílích národního neštěstí. Musí býti

stálou, nepřetržitou, uznanou denní povinností vychovatelů, podobně jako péče o dobrou soukromou životosprávu.

Ve chvílích nesnází a utrpení národních — byť i jen v některých částech národa — a ve chvílích ohrožení národa vnějšími nepřáteli a škůdci nejlépe se poznává, jak tento cit osobní a hromadné sebelásky národní čili vlastenectví jest vyvinutý a uvědomělý, jak dovede sebeláska jednotlivcova čili sobectví (egoism) ustoupiti a proměnití se v lásku bratrskou, oddanou, v pravou obětavou lásku k jiným a k celku národnímu (vlastenecký altruism).

Shledáváme, jak nestejně je vlastenectví vyvinuto u lidí, tříd, stavů a různých skupin společenských a jaká škoda z té nestejnosti a nejednotnosti vlastenectví vzniká pro celek.

Z poznání toho vyplývá tedy výchově povinnost, vykládati smysl a cenu soudržnosti národní, vniknouti do smyslu sociální vzájemnosti a tím probouzeti a vyvíjeti i tříbiti cit vlastenecký.

Na skutečích života a z popudů a potřeb přítomného národního života musíme objasňovati povahu vlastenectví, ukazovati vlastenectví pravé a falešné, jalové, neupřímné, neobětavé a sobecké, ukazovati vlastenectví uvědomělé, osvícené věděním o národě, o jeho poslání a životě na rozdíl od vlastenectví fráзовitých projevů, mělkého, neznalého národní bytosti, její organisace, povahy a potřeb.

Vlastenectví musí býti výrazem osvíceného národního sebevědomí.

Vlastenectví je hromadný cit, jehož zdrojem jest přirozené sobectví člověka. Čím více stává se cit sobecký čili sebeláska citem společenským, čím více se rozširuje v lásku rodinnou (bratrskou, ses-

terskou, příbuzenskou), přátelskou, občanskou, třídní, stavovskou, stranickou, národní a státní, tím více pozbývá rázu sobeckého a stává se více a více citem nezištným, citem všeobecně lidštějším.

I při těchto různých zjevech lásky je třeba pečovatí o to, aby nevybujely v sobectví a zištnost hromadnou, což by bylo horší než sobectví jednotlivcovo. Výchova tohoto citu nesmí dáti vybujeti sobectví rodin, obcí, tříd, stavů, stran anebo národa — v šovénství.

Šovénství, sestra nenávisti, jež se vytváří uvnitř národa u jednotlivých jeho společenských skupin, jest škodlivým citem, protože přechází ve vášeň a stává se rušivým živlem vnitřního národního souladu a nepřitelem pravého vlastenectví. Vede k utváření bojovných táborů, jež se nenávistně potírají, podezřívají, ba i nedostatek vlastenectví sobě vytýkají. Vidáme, jak nepřátelsky staví se proti sobě společenské třídy v bojích sociálních, strany politické, církve náboženské, stavy různých povolání, skupiny kulturní a pod., a to je možno jen proto, že není ve všech ujednoceného a osvíceného národního vědomí a citění.

Je smutné a škodlivé, vybujeli sobectví některých jedinců nebo skupin společenských tak, že ztrácí cit pro ostatní, že ztrácí potřebu souvislosti s nimi a že odmítá konati povinnosti pro ně a pro celek a přenechává konání činů vlasteneckých jiným. Myslivá se, že vlastenecké skutky mohou a mají konati pouze majetní, a chudí že mají býti od nich osvobozeni, ba že ani nemají býti od chudých žádány. Myslí se takto asi jenom proto, že vlastenectví se považuje za jakési almužnictví, za

jakousi podporu veřejně užitečných věcí a podniků a že se dá nejpohodlněji vykonávat peněžitými dary a podporami sbírkovými.

Jak tedy má výchova nabádat a vést lidi, aby jejich život, jejich činy byly v duchu opravdu národním a vlasteneckém?

Musí učit lidi poznávat svůj národ a jeho vlast, musí jim objasňovat jejich přírodní a duchovní vztahy ke všem věcem, jež v organické spojitosti tvoří vlast, společné jeviště národního života a společné vlastnictví, a dále musí jim objasňovat společenské vztahy všech příslušníků národa a nabádat je, aby pochopili vzájemnost a pochopili ohledy a povinnosti, jež ze vzájemnosti vyplývají. A ty vztahy musí uvádět ve spojitost s citovou stránkou lidskou, z níž vychází láska, důvěra, oddanost, obětavost a spravedlnost i spokojenost.

Každý stupeň národního vývoje a každá doba žádá jinačí formy života a tím i jinačí projevy vlastenectví. Vzpomeňme, jak prostě a někdy i dětinsky projevovalo se vlastenectví v prvních dobách našeho probuzení, potom za Havlíčka, za Palackého, Riegra, bratří Grégrů, za Nerudy, v době Tyršově a jak je vykládá nyní doba Masarykova. Nemůžeme a nesmíme se vysmívat době, kdy všechno vlastenectví jevílo se jen v plamenných řečech, ve zpěvu vlasteneckých písní, v manifestacích táborových pod vlajicemi prapory červeno-bílými. Byla to forma, jež odpovídala tehdejšímu stupni uvědomění. Pozdější lepší uvědomění národní formu tu opustilo a žádá si jiné.

A jaká tedy bude povaha nového vlastenectví a jaký bude mít obsah?

Vlastenectví naše musí se zakládati na víře, že národ náš je schopen samostatného života a že má dostatek schopnosti a síly jako většina v našem státě odporovat úspěšně všem snahám nepřátel zvenčí a poruchám i překážkám uvnitř.

Dále musí se zakládati v pevném doufání v sebe i v pospolitost tvořící a udržující náš národ a stát, v naději, že udržíme svou vlast jako stát soběstačný.

Tato sebedůvěra musí být oporou sebevědomí a musí nám dáti statečnost, klid rozvahy a strýzlivost v myšlení i konání.

Konečně naše vlastenectví musí záležeti ve skutkové lásce k národu, t. j. ke všem vrstvám lidu a ke všem jeho přirozeným a oprávněným snahám a v lásce i ke státu, v němž národ jest organisován ke svému hospodářskému, politickému a kulturnímu životu.

Tato skutková láska jest těžištěm a jediným pravým činitelem vlastenectví. Milovat národ, vlast a stát znamená pro ně pracovat, pro ně i jisté oběti přinášet, působit k vyrovnávání křivd, smýšlet, cítiti i jednati pospolitě, nesobecky, vzájemně, demokraticky, sociálně a to pro blaho celku.

Nové vlastenectví, jak ze všeho patrné, musí dostat povahu sociální: musí být pročiteno a vykonáváno ode všech pro zájmy pospolitě, tedy pro zájmy celku, a těm jako vyšším musí se podrobovati zájmy jednotlivců, tříd, stavů a stran.

Nesmí se odlišovati vlastenectví boháčů od vlastenectví chudáků, ani se nesmí prohlašovati nějaké zvláštní stavovské nebo třídní vlastenectví. Smí být jedině, všem společné vlastenectví, a to uvědoměle národní a vpravdě sociální.

Nové vlastenectví musí dbáti o čest ve vnitřním životě národním a o vážnost před cizinou. Činy všech vládních, úředních a veřejných činitelů musí tedy odpovídati zásadám mravnosti a cti. Nejsou-li takové, nutno pracovati k očištění. Tuto základní povinnost má si především činitel veřejného svědomí, žurnalistika, zvláště uvědomiti a podle ní také jednati. Národ neměl by strpěti (kdyby byl duchovně dosti vyspělý) žurnalistiky, která sama nemá citu pro čest a která národ v citu pro čest i vážnost otupuje, která ničí smysl pro pořádek, dobrý mrav, spravedlnost, zákon a slušnost, která zprotivuje lidem práci, rve čest, zlehčuje zásluhy a lidi rozděluje.

Také všichni veřejní činitelé v úřadech, v korporacích a mluvčí jejich, učitelé, vůdci a t. d. musí nejprve sami pochopiti, že k národu a jeho státu mají buditi důvěru a nabádati všude k práci pro pospolitost národní a k obětem i lásce vlastním osobním příkladem.

Každý, kdo podrývá důvěru a lásku, jež tvoří a zachovávají národ a stát, kdo zlehčuje zařízení jejich pořádku, kdo zlehčuje zákony a znemožňuje život podle nich, jest škůdcem veřejným a prohřešuje se proti vlastenectví.

Jest potřeba vždy uvážiti meze kritického posuzování stávajících poměrů a řádů, aby posuzování mělo dobrý účinek pokrokového vývoje a zdravé reformy, aby se nezvrhlo ve štvavé nepřátelství proti nim.

Zneužívání svobody v projevu mínění, neřídí-li se pravdou a spravedlností, jest nevlastenecké, a to proto, že překáží pokroku.

Za to jest vlastenecké znáti pravé potřeby národa a státu a těm potřebám vyhovovati. Avšak nechťiti jich znáti a odporovati činností k jich ukojení — je nevlastenecké.

Deklamovati o vlastenectví a nekonati zákoných a mravních povinností k národu a státu — je „vlastenecké“ pokrytectví a nepoctivost.

Uvědomělý národovec neboli vlastenec vždycky bude hledati čest a zásluhu v tom, aby přispěl k rozvoji svého národa jeho oduševňováním a podporováním všeho, co je zvláště důležité pro jeho udržení, pro upevnění jeho vnitřní jednoty a harmonie a čím by se zasloužil i o pokrok všelidský.

Pravý vlastenec touží po tom, aby jeho ideály přecházely v majetek národa a v něm se udržovaly svěžímí a plodnýmí pro budoucnost národa. Touží po plném a krásném uplatnění národního jazyka i všech statků duševním životem získaných pro dobro národa i lidstva. Touží tak nesobecky a bez úmyslu poškoditi nějak národ jiný.

To by nebylo vlastenectvím, kdyby z činnosti pro národ rodila se pýcha velikášství a choutka stlačiti anebo sobě podrobiti národ jiný. Z pýchy takové předchází pád, jak to již náš Palacký Němcům předpověděl 46 roků předem, když r. 1872 jim napsal: „Zpozdilé bylo a jest jejich domnění, že nám národnost vlastní nebude pokladem tak drahým jako jim, a že ani litovati nebudeme, ba nepocítíme vyloučení jejího z života veřejného. A sprostá čaka ta, že oněch několik drobtův a odpadků se stolu německého, které milostivě nám se propůjčí, postačí ku potřebě naší, svědčí jen o bláhové pýše a nadutosti, nikoli o rozumu a spravedlivosti. Ale — pýcha předchází pád, a Němci zakusí

toho jistě časem svým, ač já se toho času již nedočkám.“ (Doslov k Radhostu 1872.)

Takové „vlastenectví“ jest brutalitou a zpátečnictvím, jež se všeobecně hnusí.

Opravdový, poctivý vlastenec svoji národnost živí pravdou a nestrpí, aby zabalována byla do lži. Vzpomeňme na boj T. G. Masaryka proti podvrženým rukopisům, které chtěly sloužiti národnosti klamem. Dobrý vlastenec usiluje, aby všechna sociální a kulturní zřízení, kterými národ žije, dýchá, se udržuje a se chrání, byla proniknuta spravedlností, aby spočívala na právu. Tak obtoží národ i národnost bez úhony a převahou spravedlnosti a svobody získá si úcty. Ta bude jeho předností a snad i silou před jinými, kteří nedovedli vtěliti takovou míru spravedlnosti do svého života.

Být synem národa, jehož pravdymilovnost, poctivost, svobodymilovnost, spravedlivost a pokrokovost je světuznáma, jest věru štěstím. Ale kde je takový národ?

Zatím je to utopie, ale kdosi řekl správně, že pokrok jest uskutečňováním utopii. Nuže, dobře, chceme pokrokový národ, aby měl dobrý důvod žít mezi národy a proto budeme usilovat o dobré vlastenectví: Budeme pečovat, aby národ náš byl ve všech členech zdravým a aby vše, co podporuje a chrání jeho zdraví, bylo zaváděno a podporováno. Budeme pracovat a starat se, aby z práce vzkvétal blahobyť pro všechny. Budeme šířiti poznání světa a pravdy vědou a odstraňovati všude tmu a hnízda nevdělanosti. Budeme šířiti zvláště poznání, jak vyrovnávati rozpory v sociálním životě, jak ššátně život zreformovati ve smyslu svobody, spravedlnosti a bratrství a jak povznést vlast a národ k pokrokovému životu a slávě podle těchto zásad.

6. ZÁVĚR.

Účelem těchto úvah bylo ukázati, že pojmy národa, národnosti, vlastenectví a národní výchovy mají dosud vážné oprávnění v našem myšlení o veřejném životě, a že ty věci, ke kterým se vztahují, jsou pro nás stále životnými a zajímavými, abychom k nim zaujali každý osobní stanovisko.

Chtěl jsem pobídnouti ke hledání věcné znalosti těch věcí a ukázati, co je vlastně prostředím, živlem a obsahem národního života: že je to pospolitost, která musí býti naplněna duchem sebevědomí, družné a vzájemné sympatie a pomoci, aby vydala plod zdravého vlastenectví. A chtěl jsem též naznačiti, jaké úkoly a povinnosti k těm věcem má výchova, aby vedla vývoj národa duchem pokrokovým.

K tomu pak, co již řečeno, dodávám: Národnost v souhrnu a v závodění s jinými národnostmi neměla by významu, kdyby neměla býti činitelem pokrokovým. Musí tedy národ neustále kriticky pozorovati snahy i činnost svých kulturních činitelů a přirovnávati je ke programům, snahám i činnostem národů ostatních a jmenovitě sousedních. Vždyť tuto kritickou hlídku musí udržovati i proto, aby z cizích myšlenek, programův i snah mohl čerpati podněty nové a obrodné pro svůj vlastní pokrokový život. Jinak by se kulturně zpožďoval, stárnul i chábnul a ztrácel by oprávnění své existence. Musí míti i ctižádost, býti sám podněcovatelem a učitelem jiných národů.

Tuto hlídku a činnost pokrokovou v národě ovšem musí konat jeho jednotlivci, jeho učitelé a duchovní vůdcové, inteligentní pracovníci ve školách i mimo ně v náboženských společnostech,

učenci, umělci, spisovatelé, řečníci, žurnalisté, úředníci, zvláště právníci a zákonodárci. Ale to by mělo vycházeti z porad a nikoli z náhodilé chuti a nápadu jen některých lidí.

Tvůrci a udržovateli pokrokové národnosti mohou býti jen takoví uvědomělí inteligenti, kteří sami mají náležité národní uvědomení a dovedou oceniti dobrodiní uvědomělého vlastenectví pro národní celek i pro pokrok lidstva.

Náležitého národního uvědomení, t. j. sebepoznání a sebevědomí nutno dobývati vědou a studiem národopisu, který jest jakoby přírodopisem národa, dále pak dějin politických, sociálních a kulturních, zeměpisu a přírodopisu vlasti, kteréžto naučné obory musí tvořiti základ vlastivědy a státi se předmětem soustavného vyučování na školách všech stupňů a druhů. Rozumí se, že zvláště ve vyšších školách nesmí se zapomenouti na srovnávací poučování také o jiných národech, zejména těch, s nimiž máme hojnější styky.

Vysvítá, že má-li národ dospěti k sebeurčení, musí dříve postarati se o sebepoznání a kritické sebevědomí.

Vlastivědným poučováním upozorňuje se na zvláštní význam určitých věcí pro život a vývoj lidí ve vlasti a v národní společnosti, jež nás živí a učí žiti podle společných a jednotných řádů, zvyků a zákonů a jež nám je společným útlukem klidu a bezpečnosti, radostí i blahobytu, společným prostředím našeho vzdělání a pokroku i společným dějištěm našich osudů, naší práce, strádání, utrpení, cti i slávy. Jde při tom o stálé hodnocení vlasti a národa v rozumu i citu mládeže i dospělých.

K poučování vlastivědnému druží se a jako kořuna všeho je dovršuje poučování o jazykovém

písemnictví či o dějinách literatury národní, v níž uloženy jsou poklady ducha národního, a potom poučování o dějinách národního umění všech oborů, aby obraz národa v přítomnosti i minulosti v duši naší byl úplný.

Řekne se sice, že takové poučování již se děje. Jest pravda, avšak nedá se popřít, že mu schází ten ráz a vědomá snaha toho, čeho jest si přáti podle naznačeného smyslu národní výchovy, aby to bylo poučování a vychovávání pro sebevědomou svéráznou národní individualitu (osobnost).

Rozkvět i úpadek národního života zajisté také značnou měrou závisí od toho, jak vychováván jest jeho duch, jak pěstovány jsou vlastnosti a schopnosti, jež národ udržují a v konkurenci světové mu dávají závodivou sílu.

Nuže, na tyto věci chtěly poukázati moje úvahy.

LITERATURA.

T. G. Masaryk: Česká otázka. Karel Havlíček. Ideály humanitní. —

Arnošt J. Bláha: K psychologii doby. —

Fr. Krejčí: Positivní etika. Právo existence malého národa. —

Em. Chalupný: K. Havlíček. Sociologie (malé a velké vydání). —

L. Kunte: Vznik nového náboženství. —

Fr. Balej: O nového člověka. —

Em. Svoboda: Utopie. —

J. A.-Komenský: Štěstí národa. —

Petr Kropotkin: Pospolitost. —

Světová knihovna: Politické zásady K. Havlíčka. Politické myšlenky Fr. Palackého. F. L. Rieger: Rakouští Slované a Maďaři. —

Jos. Černý: Karel Havlíček.

OBSAH.

I. NÁROD A NÁRODNOST.

	Str.
1. Národ a národnost	5
2. Národ a stát	10
3. Láska k národu a vlastenectví	16
4. Mezinárodnost a světoobčanství	21

II. NÁRODNÍ VÝCHOVA.

1. Národní výchova	29
2. Výchova k sebevědomí	34
3. Výchova k pospolitosti	40
4. Výchova ke vzájemnosti a družnosti	44
5. Výchova k vlastenectví	49
6. Závěr	57
Literatura	60

VE STÁTNÍM NAKLADATELSTVÍ V PRAZE-II.,
Ostrovni ulice č. 24,

(pobočky: Brno, Františkánská 4, Bratislava, Grösslingova ul.)

Ize obdržeti:

Čečetka F.: ZLATÝ PRUT.

Obrazy lidu a kraje ze středního Polabí. Druhé přepracované vydání. Se 150 obrazy a 4 mapami. 256 stran.

Cena výt. brož. Kč 26.—.

Denis-Dr. Vančura: V BOJI.

Sbírka článků, řečí a posudků prof. A. Denise v době války světové.

S podobiznou A. Denise.

Díl I.,	stran 256, cena brož.	Kč 15.—,
	cena v celoplátěné vazbě „	22.—.
Díl II.,	stran 208, cena brož.	„ 11.—,
	cena v celoplátěné vazbě „	18.—.
Díl III. část 1.,	stran 272, cena brož.	„ 15.—,
	cena v celoplátěné vazbě „	23.—.
Díl III. část 2.,	stran 376, cena brož.	„ 19.—,
	cena v celoplátěné vazbě „	27.—.

V tisku se nachází:

„NAŠE SVĚTLA“.

Obrazy z dějin osvěty a práce pro mládež.

Sv. 6. Čeněk: *Za Janem Nerudou.*

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ V PRAZE-II.,

Ostrovni ulice č. 24,

(pobočky: Brno, Františkánská 4, Bratislava, Grösslingova ul.)

doporučuje k výzdobě místností:

Jan Hocke: VÝVOJ STÁTU ČESKOSLOVENSKÉHO.

První historická mapa nástěnná,

ve skvostném provedení a bezvadné úpravě v měřítku 1:1,000.000 a se 4 mapkami na okraji. Celková velikost 164×154 cm.

Cena mapy napnuté na plátně Kč 120.—, cena mapy nenapnuté Kč 35.—.

Fr. Dvořák:

„BEDŘICH SMETANA MEZI SVÝMI PŘÁTELI r. 1865“.

Nádherná umělecká reprodukce 6barevným světlotiskem, rozměr 50×68 cm. Cena Kč 65.—.

NÁSTĚNNÉ OBRAZY VLASTIVĚDNÉ:

1. *Karlštejn,*
2. *Oravský zámek,*
3. *Praha-Karlův most s Hradčany,*
4. *Křivoklát.*

Velikost 73×100 cm. Cena 1 obrazu Kč 16.—